

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

RAZGOVOR
SA AUTOROM

Igor Marović

“ Verujem da će se publika umoriti
od efekata i vratiti izvornim,
ljudskim pričama

INTERVJU:

Gregor Štibernik

UFUS | AFA
ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Bilten

ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE
Digitalno izdanje

Fotografija sa naslovne:
Flašaroši, foto: RTS

Izdavač:
UFUS AFA ZAŠTITA, Terazije 27/6
11000 Beograd
+381 (0)62 189 11 44
+381 (0)11 624 31 65
office@ufusafazastita.org.rs

I N D E X

Uvodnik	05
Intervju: Gregor Štibernik	06
Razgovor sa autorom: Igor Marović	11
Savet advokata	15

U V O D N I K

Stefan Gelineo

Direktor UFUS AFA

Reč direktora

Kompanija OpenAI razvila je i izbacila na tržište novu video aplikaciju Sora 2 koja pomoću veštačke inteligencije omogućava da se iz kratkog teksta ili slike napravi realističan video zapis. Iako je objavljena pre samo desetak dana društvene mreže su već preplavljene video klipovima na kojima korisnici aplikacije umesto stvarnih ljudi u realističnom i do detalja vernom ambijentu putuju u svemir, drže koncerte, operišu kao hirurzi... Ali, desilo se i ono na šta već mesecima upozoravaju brojna kulturna udruženja, esnafske organizacije i organizacije za zaštitu autorskih prava, a to je korišćenje video materijala iz poznatih filmova, serija ili korišćenje dobro poznatih junaka, slavni ličnosti što predstavlja direktno kršenje autorskih i srodnih prava.

Nije ni zakonski, a ni moralno da preminule svetske zvezde, poput Majkla Džeksona, Džona Forda ili Kobija Brajanta jednim klikom neko pretvori u repere, operne pevače, prodavce oružja i slično. Opcija “cameo” u

aplikaciji Sora 2 omogućava korisnicima da ubace sopstveni lik i glas u video, ali i nečiji tuđi, bez njegovog pristanka, da “zamene” glumca i naprave svoju verziju filma ili serije. Sa svakim novim alatom koji razvija veštačka inteligencija mogućnosti uzurpiranja autorskih dela postaju sve brojnije.

Gotovo sve kompanije koje se bave razvojem veštačke inteligencije primenjuju sistem u kome autori i nosioci prava moraju eksplicitno da traže od AI kompanije da njihova dela ne budu uključena u rad modela, takozvana opt-out opcija. Međutim, nemoguće je kontrolisati zloupotrebu autorskih dela na slobodnoj mreži. Video sadržaji, poput onih nastalih u aplikaciji Sora 2, mogu se lako kopirati, modifikovati i širiti preko društvenih mreža ili platformi bez kontrole.

UFUS AFA se, kao i druge kolektivne organizacije, zalaže da AI kompanije prvo zatraže dozvolu od autora, pa ako je dobiju tek posle toga koriste autorska dela, uz odgovarajuću naknadu. Razvoj veštačke inteligencije, a sa njima i zarada AI kompanija, nažalost, napreduje mnogo brže od pisanje novih zakona, a za to vreme autori ostaju uskraćeni za milione u tantijemama. U aktuelnom Zakonu o autorskim i srodnim pravima Republike Srbije, ali ni u Nacrtu novog zakona veštačka inteligencija se čak ni ne spominje.

Sve autore i nosioce prava zato pozivamo da aktivno učestvuju u radu kolektivnih organizacija kako bi zajedničkim snagama osigurali da zakoni koji štite autore budu prilagođeni novim tehnologijama, kao i da se autorima daju adekvatne mogućnosti zaštite, kontrole i pravične naknade. UFUS AFA će nastaviti da prati ovu oblast i da, zajedno sa međunarodnim partnerskim organizacijama, inicira mere koje bi osigurale da autori zadrže kontrolu nad svojim delima i da njihova prava budu zaštićena i u digitalnom okruženju.

INTERVJU

Foto: Katja Goljat i Matjaž Rušč

Gregor Štibernik

direktor slovenačke kolektivne organizacije AIPA

Veliki izazov je ubediti vlade da je kulturna industrija jednako važna kao i svaka druga privredna grana, i da je kreativni rad vrednost koju treba štititi

Slovenačka kolektivna organizacija AIPA koja štiti prava autora, glumaca i producenata u oblasti audiovizuelnog stvaralaštva obeležiće 22. oktobra 15 godina postojanja. Direktor Gregor Štibernik, koji je u organizaciji od osnivanja, prisetio se početaka

kada u Sloveniji gotovo da nije postojao sistem kolektivne zaštite filmskih autora. Tokom proteklih godina, AIPA je proširila delovanje, postala deo evropskih i svetskih udruženja, i učvrstila svest o značaju autorskih prava u slovenačkoj javnosti.

U razgovoru za Bilten, Štibernik govori o razvoju sistema zaštite prava u Sloveniji, izazovima digitalnog doba, borbi autora za pravičnu naknadu, ali i o značaju regionalne saradnje među kolektivnim organizacijama koje dele iste vrednosti – solidarnost, zajedništvo i poštovanje kreativnog rada.

AIPA obeležava 15 godina postojanja, a vi ste u organizaciji od samog početka. Da li ste zadovoljni onim što je urađeno do sada u oblasti zaštite prava autora u Sloveniji?

Kada se osvrnem na put koji smo prošli, mogu reći da sam zadovoljan, ali još uvek nismo tamo gde audiovizuelni sektor zaslužuje da bude. Pre 15 godina u Sloveniji praktično nije postojao sistem kolektivne zaštite prava za filmske autore. Prava su se ostvarivala preko organizacije muzičkih autora – bez tarifa, bez pravila o raspodeli, čak i bez finansijskih izveštaja. A i to samo za reditelje. I čak su oni bili bez ikakve mogućnosti da učestvuju na skupštinama, a kamoli da odlučuju o sopstvenoj sudbini.

Danas AIPA uspešno štiti ne samo interese AV koautora, već i interese glumaca i producenata, i koja je prepoznata i kod korisnika i kod institucija. Naravno, uvek postoji prostor za unapređenje – posebno u oblasti prikupljanja naknada tamo gde još nismo počeli: u televizijskom emitovanju, kavanama, teretanama i ugostiteljskim objektima, bioskopima i na platformama. Ali temelji su čvrsti i na njima se može graditi još snažniji sistem.

*Audiovizuelni sektor suočava se s time da platforme
koje zarađuju milijarde od njihovih dela ne vraćaju
proporcionalnu naknadu stvaraocima*

Koliki je opseg zaštite filmskih autora u Sloveniji danas u poređenju sa najboljom praksom u Evropskoj uniji?

Slovenija je napravila veliki napredak. Kod nas su autorska prava zakonski prepoznata, ali se u praksi još uvek ne ostvaruju svuda gde bi mogla i trebalo da se ostvaruju. Opseg licenciranja polako se širi i približava širokom opsegu kakav imaju muzičke organizacije, ali naknade još nisu na nivou koji bi odražavao značaj audiovizuelnog repertoara u odnosu na muzički i književni. O čemu pričam? Sva ekonomska istraživanja i navike korisnika pokazuju da bi prava iz audiovizuelnog repertoara – recimo u slučaju emitovanja, privatnog umnožavanja i kablovske retransmisije – trebalo da budu višestruko vrednija od muzičkih.

Međutim, važno je da imamo stabilnu organizaciju i sve veću svest među nosiocima prava o njihovim pravima – to je preduslov za dalje približavanje najboljim evropskim praksama.

AIPA danas igra važnu ulogu u evropskim i svetskim organizacijama (SAA, GAVA, SCAPR...), gde ste Vi i član upravnih odbora tih organizacija. Šta su trenutno najveći izazovi u domenu zaštite autorskih prava? A koji su zajednički problemi filmskih autora?

Najveći izazovi su digitalizacija i globalizacija. Audiovizuelni sektor suočava se s time da platforme koje zarađuju milijarde od njihovih dela ne vraćaju proporcionalnu naknadu stvaraocima.

Drugi veliki izazov je politički – kako ubediti vlade da je kulturna industrija jednako važna kao i svaka druga privredna grana, i da je kreativni rad vrednost koju treba štititi. Zajednički problem kreativnih sektora širom Evrope jeste slaba pregovaračka pozicija u odnosu na tehnološke gigante i nedovoljna podrška države.

Uprkos raznim pritiscima i nekim promenama, zakonska regulativa je i dalje mnogo povoljnija za tehnološke kompanije nego za autore i kreatore. Verujete li da autori mogu pobediti u ovom "ratu"?

Verujem da mogu, ali to neće biti preko noći. Potrebni su upornost, zajedništvo i – što je podjednako važno – dobra priča kojom treba pridobiti one koji odlučuju. Autori su pokazali da mogu da menjaju zakone i da utiču na javno mnjenje. U Evropskoj uniji već smo ostvarili značajne pomake, poput Direktive o autorskom pravu na digitalnom jedinstvenom tržištu, koja je ojačala poziciju autora. To pokazuje da borba ima smisla. Dugoročno, autori mogu ojačati svoju poziciju jedino ako nastave da deluju kolektivno, kroz organizacije i međunarodne

*Kada nastupamo zajedno u regionu, bilo kroz koprodukcije,
zajedničke projekte ili koordinaciju kolektivnih organizacija,
naš glas postaje mnogo jači i na evropskom i na globalnom nivou*

saveze, jer je to jedini način da se suprotstave globalnim interesima velikih kompanija.

Ipak, ne volim da govorim o ratu, jer u ratu neko uvek izgubi. Nama nije cilj da pobedimo korisnike – nama su oni bitni partneri u našem poslu. Potrebni su nam kablovski operateri, televizije, platforme... Ali potreban nam je i sistem koji će obezbediti pravičnu naknadu za nosioce prava.

Nedavno istraživanje u Danskoj pokazalo je da tantijeme koje ostvaruju preko kolektivnih organizacija čine oko 34 procenta ukupnih prihoda za audiovizuelne stvaraoce, što govori o važnosti uspostavljanja sistema zaštite autorskih prava. Svedoci smo, međutim, da je u mnogim zemljama ova naknada (procentualno) mnogo manja, jer se opseg zaštite autorskih prava znatno razlikuje. Može li se to bar delimično uskladiti?

Uvek postoji prostor za unapređenje – posebno u oblasti prikupljanja naknada tamo gde još nismo počeli: u televizijskom emitovanju, kafanama, teretanama i ugostiteljskim objektima, bioskopima i na platformama

Autori mogu ojačati svoju poziciju jedino ako nastave da deluju kolektivno, kroz organizacije i međunarodne saveze. To je jedini način da se suprotstave globalnim interesima velikih kompanija

Usklađivanje je dug proces, ali moguć. Evropska unija već kroz različite direktive pokušava da stvori zajedničke standarde, ali na kraju sve zavisi od nacionalnih zakonodavstava i političke volje. Kolektivne organizacije svojim primerima mogu pokazati da sistem funkcioniše – što je slučaj u Danskoj – i tako delovati kao katalizator za druge zemlje. Verujem da će razlike s vremenom biti manje, ali za to je potrebna kontinuirana regionalna i evropska saradnja.

Filmski umetnici u regionu izuzetno dobro sarađuju među sobom kroz koprodukcije, razmene filmskih i autorskih ekipa, a isto se može reći i za regionalne

kolektivne organizacije (UFUS AFA, AIPA, DHFA, AZAS). Šta je, po Vama, najveća prednost te saradnje i zajedničkog delovanja?

Najveća prednost je solidarnost i razmena iskustava. Male zemlje, kakve su sve naše u regionu, same teško mogu postići jaku pregovaračku poziciju. Ali kada nastupamo zajedno – bilo kroz koprodukcije, zajedničke projekte ili koordinaciju kolektivnih organizacija – naš glas postaje mnogo jači i na evropskom i na globalnom nivou. Pored toga, saradnja gradi i međusobno poverenje, a to je najčvršći temelj za razvoj regionalne kinematografije i zaštite prava autora.

Savet autora

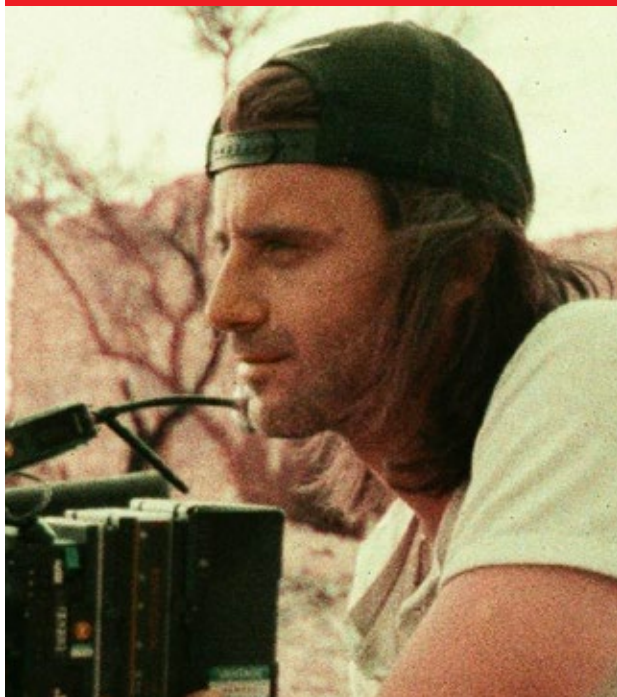
Komsija za socijlina davanja

Komisija za kulturna davanja

RAZGOVOR SA AUTOROM

Foto: Privatna arhiva

Igor Marović

direktor fotografije

Verujem da će se publika umoriti od efekata i vratiti izvornim, ljudskim pričama

Direktor fotografije Igor Marović je svojim radom na filmovima „Amanet“, „Flašaroši“, „Majka Mara“, „Volja sinovljeva“, kao i na serijama „Jutro će promeniti sve“, „Crna svadba“, „Senke nad Balkanom“, „Blok 27“... već izgradio zavidnu reputaciju u Srbiji i regionu, a poslednjih godina se svojim radom probija i na svetsku scenu. Iza njega su dve uspešne sezone serije „Martin Scorsese presents: The Saints“ („Sveci“), čiji je kreator Mati Lešem, producent i narator slavni Martin Skorseze, a u pripremi je i treća sezona. Očekuje ga uskoro i nova

saradnja sa britanskom rediteljkom Džoan Mičel, sa kojom je već snimio gotik horor „Slomljena ptica“.

Marovića pitamo mogu li se uporediti iskustva u domaćoj i inostranoj produkciji?

Ambicija je ista, posao je isti, ali je očigledna razlika u novcu i budžetima koje možeš sebi da priuštiš. Nivo stresa i pritiska je definitivno veći kod stranih produkcija, do tančina se prati knjiga snimanja, izuzetno se vodi računa o utrošenom novcu, svaka ideja mora da ima svoj razlog zašto.

A kako je došlo do saradnje sa Skorsezeovom produkcijom?

Uoči prve sezone serijala „The Saints“ jedan od kreatora, reditelj i koproducent Mati Lešem tražio je studio za snimanje, pa mu je njegov prijatelj a naš vrhunski scenograf Miljen Kreka Kljaković predložio da dođe u Srbiju da snima. Mene je producentkinja Ivana Miković predložila za razgovor sa rediteljkom prve sezone Elizabet Čomko i kreatorom Matijem Lešemom nakon čega sam dobio taj posao. Veoma sam zahvalan na toj prilici.

Marović je tu šansu odlično iskoristio, pa je sa istom ekipom u Italiji i Irskoj snimio i drugu sezonu serije. Na snimanju se sprijateljio i sa Frančeskom Skorseze, ćerkom slavnog oskarovca, koja je radila jednu od epizoda u drugoj sezoni.

Martina Skorsezea nisam upoznao uživo, jer izbegava da putuje daleko, ali smo komunicirali onlajn, imali video sastanke, posebno tokom prve sezone. On je upravo onakav kakvog ga znamo sa javnih pojavljivanja, neposredan, direktan, energičan i nadasve veliki profesionalac. Može da priča satima, u koraku je sa svim što se dešava na setu, primećuje svaki detalj. Izuzetno je posvećen i to stvara pritisak, ali onaj dobar, pozitivan, jer znaš da tvoj rad ocenjuje jedan Skorseze. Tokom snimanja njegova ćerka me je pozvala i rekla mi: „Tata

Foto: Privatna arhiva

Majka Mara, foto: Promo

mi je poslao poruku za tebe“. Bila je to dirljiva poruka i pohvala za moj rad. Zato je on tako veliki jer mu ništa ne promiče i nađe vreme da pohvali svakoga čijim je radom zadovoljan. To je ogroman vetar u leđa za nas koji radimo s njim.

Kolika je saradnja između reditelja i direktora fotografije kod njih i kod nas?

To zavisi isključivo od samog reditelja, a ne od produkcije. Sarađivao sam svojevremeno sa rediteljem koji jednostavno nije nalazio vreme da se vidi sa mnom, da prodiskutujemo pre početka snimanja, iako sam insistirao jer je, po meni, dogovor pre snimanja izuzetno važan, kad jednom počne rad onda je to rutina. Radio sam pak filmove kojima su prethodile dvomesečne pripreme, svakodnevni razgovori sa rediteljem, prolazak kroz scenario, kroz art direkciju, kroz ceo vizuelni identitet filma. I sa Nemanjom Ćeranićem, koji mi je i prijatelj, na isti način i to gotovo šest meseci pripremao sam se za snimanje „Volje sinovljeve“. To vreme niko ne može da ti plati, ali to me ne zanima, važan je pristup. Na sličan način sam nedavno radio i pripreme za novu sezonu „The Saints“, tri meseca smo bili naizmenično u Italiji

i Irskoj, nalazili lokacije, prolazili kroz scenario. I oni razumeju da je priprema krucijalni deo, izuzetno poštuju autore, poštuju direktore fotografije, imao sam sjajno iskustvo. Sada sam stekao i poverenje, jer mi je to već druga sezona s njima. Ali, ja i inače tako radim, tražim da učestvujem u pripremama, u prvim dogovorima jer smatram da tako mogu da dam najbolje od sebe i za sada sam uglavnom nalazio na razumevanje s druge strane. Izuzetno mi je važno i čitanje scenarija. Kad imaš dobru pripremu onda se iz svega izvuče maksimum, a meni pomogne da razumem viziju reditelja.

Marović kaže da se naši filmski radnici svuda odlično snalaze, samo je potrebno da dobiju priliku.

Što se tiče kamere sa našeg fakulteta izlaze ljudi koji su apsolutno na istom, vrhunskom nivou kao i njihove kolege koje sam susretao u Italiji, Irskoj... Anulirala se svaka razlika, ako je ikada i postojala. Pokušavao sam da za drugu sezonu „The Saints“ predložim angažman nekih mojih kolega ali čim snimate u drugoj zemlji onda ste zbog insentiva uslovljeni da angažujete lokalnu filmsku ekipu, teško je dovesti nekoga iz Srbije, stranca kome treba viza. San mi je da jednog dana mogu da zovem ljude

*Naši filmski radnici mogu da pariraju svima u svetu,
samo treba da dobiju priliku*

Najveća nagrada je kada tvoj rad pohvali Martin Skorseze

sa kojima sam radio. I ne samo kada je kamera u pitanju, imamo i vrhunske scenografe, kostimografe, uostalom zato i brojne strane produkcije dolaze u našu zemlju jer znaju da ih ovde čekaju profesionalci. Ja sam možda imao sreće da dobijem prave ponude, da se dokažem, pa se poslovi posle nadovezuju, verujem da bi se i neke moje kolege isto tako dobro pokazale da su imali priliku. I to je dobra stvar, ta visoka konkurencija, jer onda nema opuštanja, moraš da držiš nivo. U poslednjih desetak godina i u srpskim filmovima i serijama vidi se visok nivo i u vizuelnom i u rediteljskom delu, pariramo svima.

Većina filmova i serija na kojima je do sada radio imali su mračniji kolorit. Pitamo ga da li je to slučajnost ili lični izbor?

Rekao bih da je slučajnost, mada u suštini volim takva dela, volim realizam, tu tamniju sliku. Mislim da me niko ne zove jer u glavi misli da sam ja rešenje za te mračne priče, ali nekako uvek dođemo do te estetike na kraju (smeh). Voleo bih da radim i nešto vedrije, koloritno. Sledeći film koji ću da snimam je neka vrsta komedija, sa puno amplituda, moraš da dočaraš i smeh i sreću, ali i tugu, tako da se pripremam da malo i ja izađem iz šablona.

Na pitanje koje filmove privatno gleda, Marović odgovara da se najčešće vraća klasicima i starijim filmovima, od Čaplina, preko Orsona Velsa do braće Koen čije filmove gleda na „repeat“. Želja mu je da u budućnosti snima više dokumentarnih filmova.

Moja prva želja je bila da se bavim fotografijom, i to onom dokumentarnom, a onda sam upisao fakultet, zavoleo kameru i pokretne slike. Sećam se da sam bio opčinjen filmom „Nema zemlje za starce“ braće Koen koji je bio aktuelan u to vreme, privlačile su me te mračnije teme, realizam. Imao sam sreće da to i radim, nisam pobeo previše od nekih prvih ideja. Snimajući „Flašaroše“ delimično sam ostvario i tu svoju ljubav prema dokumentarnoj fotografiji, i, ako bih mogao da biram, voleo bih da češće snimam takve filmove. „Flašaroše“ smo radili sedam godina, to te malo poremeti, jer u međuvremenu radiš neke druge stvari, ali dokumentarni film te nauči da reaguješ u trenutku, možeš da se pripremaš koliko hoćeš ali ako propustiš da usnimiš neki važan trenutak nema ponavljanja. Za direktore fotografije je posebno važno da prepoznaju taj pravi kadar, da koriste prirodno svetlo, da se prilagođavaju okolnostima. Na primer, mi smo osmislili scenu na deponiji kako bi trebalo da izgleda, a kad smo došli tamo niko nije radio ono što smo očekivali, pa se onda prilagođavaš. Mislim da bi svaki snimatelj trebalo da radi dokumentarni film.

Marović kaže da prati polemike oko veštačke inteligencije i njene (zlo)upotrebe u filmskoj umetnosti, ali da nije zabrinut.

*Film nastaje u pripremi –
kad razumeš reditelja i njegovu viziju,
snimanje postaje čista radost*

Foto: Privatna arhiva

Na snimanju serijala *Sveći*

Volja sinovljeva, foto: Nemanja Mišević

Smatram da će AI postati dobar filmski alat i da će se koristiti kao takav. Kad se pojavila digitalna kamera verujem da je neko pomislio da je to kraj filma kakvog znamo, isto tako i sada sa AI. Stvari će se promeniti, to je izvesno, možemo možda da polemišemo o tome gde dolazi individualna kreativnost ako se previše osloniš na veštačku inteligenciju, ali na kraju sve to čovek mora da sprovede u delo. Glavno pitanje je ko će da gleda sve te filmove opterećene vizuelnim efektima i AI alatima? Verujem da će se ljudi vratiti na izvorne, ljudske priče, jer filmski svet u kome se dešava radnja je samo kontekst, okvir, ono što te pokreće, inspiriše i prodrma su karakteri, junaci koje pratiš, deo si njihovog života. Tu nema mesta za CGI efekte. Čini mi se da je došlo do zasićenja i da publika ipak traži nešto izvornije, emotivnije. Uostalom, dovoljno je da pogledaš filmske klasike koji nisu imali

Srećan sam što mladi snimatelji danas svesnije ulaze u pregovore i bolje štite svoja prava

ništa od modernih pomagala, ali su i dalje vrhunska umetnost, izazivaju iste emocije kod gledalaca. Meni se čini da je scenario veći problem, da je skrajnut. Svuda u svetu, pa i kod nas on je po važnosti stavljen na treće, četvrto mesto, a to ne bi smelo. Jer, dobra priča je od suštinske važnosti za dobar film.

Na kraju razgovora naš sagovornik kaže da je zadovoljan radom organizacije UFUS AFA.

Mislim da dobro radite svoj posao. U razgovoru sa mojim kolegama iz Srpske asocijacije snimatelja često čujem koliko ste im pomogli, koliko im znači novac za tantijeme u trenutku kada su bez profesionalnih angažmana. Izborili ste se za nešto što ranije nije bilo moguće. Nije lako kad počinješ da radiš, jer dok si mlad pristaješ na mnoge stvari koje kao iskusniji autor ne bi a sve iz straha da ne izgubiš posao. Srećan sam što se i to menja, pa moje mlađe kolege snimatelji danas mnogo svesnije ulaze u pregovore.

SAVET ADVOKATA

Foto: Aleksandar Carević

Stevan Pajović*advokat, kancelarija "T-S Legal"*

EU studija o ugovornim praksama u evropskoj kreativnoj industriji

Uvod

Studija pod nazivom „Istraživanje o ugovornim praksama koje utiču na prenos autorskih i srodnih prava i mogućnost stvaralaca i producenata da iskorišćavaju svoja prava“, izrađena je 2023. godine po narudžbini Evropske komisije (DG CNECT). Cilj ove studije je prikupljanje podataka i dokaza o ugovornim praksama u sektoru, kao i procena njihovog uticaja na autore, izvođače i audiovizuelne proizvođače, odnosno producente. Analiza je posebno relevantna za filmske autore u Srbiji i regionu, jer osvetljava aktuelno stanje i izazove u evropskom audiovizuelnom sektoru. U ovom tekstu fokusiraćemo se na glavne zaključke studije kako bismo ih približili domaćim akterima i potencijalno pokrenuli diskusiju o potrebnim promenama i unapređenjima.

Prava u raskoraku: transfer prava i pregovaračka moć

Ključni problem istaknut u studiji jeste neravnoteža moći između autora i producenata, koja se ogleda u načinu prenosa prava. Prema nalazima studije, 82% autora u filmskoj industriji spremno je da ustupi svoja prava, pri čemu 73% od njih ta prava ustupa filmskim producentima. U većini slučajeva, ovaj prenos obuhvata sva imovinska prava – od bioskopske projekcije i televizijskog emitovanja, do digitalne distribucije – i to u zamenu za jednokratnu, unapred dogovorenu isplatu.

Praksa jednokratnog (lump-sum) plaćanja izaziva ozbiljne probleme, jer često narušava pregovaračku poziciju autora, rezultujući ugovorima koji ne odražavaju pravičnu vrednost njihovog rada ili buduće zarade. Glavni faktori koji doprinose toj neravnoteži su: kratko vreme pregovora, koje se često odvija u ranoj fazi produkcije, kada je teško proceniti potencijalni uspeh projekta; ograničena transparentnost, koja autorima uskraćuje uvid u podatke o prihodima od iskorišćavanja dela i time otežava procenu pravičnosti ugovora; i koncentracija moći u rukama velikih producenata i distributera, koji često diktiraju uslove, dok se autori, posebno oni na početku karijere, osećaju primoranim da prihvate nepovoljne uslove zbog nedostatka alternativa.

Uloga ugovora o proizvodnji filmskog dela u digitalnoj ere

Uloga ugovora o proizvodnji filmskog dela u digitalnoj sferi postaje sve značajnija, jer digitalne platforme omogućavaju globalnu distribuciju i iskorišćavanje sadržaja na neograničenom broju tržišta. Povećanje digitalne distribucije dovelo je do novih izazova, jer su ugovorima često vremenski neograničeno ustupljena prava za globalno korišćenje, što u velikoj meri smanjuje kontrolu autora nad svojim delima u budućnosti. U tom kontekstu, uloga ugovora postaje ključna u definisanju prava i obaveza, zaštiti interesa autora i izvođača, kao i u uspostavljanju pravične raspodele prihoda u digitalnom okruženju. Neadekvatno ili nejasno uređeni ugovori u digitalnoj eri mogu dovesti do zloupotreba i narušavanja prava stvaralaca, zbog čega je neophodno uspostaviti jasne standarde, transparentnost i propise koji će zaštititi njihova interesovanja u skladu sa specifičnostima digitalne distribucije.

Uloga kolektivnih organizacija i transparentnosti

Studija prepoznaje Organizacije za kolektivno ostvarivanje prava kao ključne subjekte u upravljanju pravima i obezbeđivanju da autori dobijaju adekvatnu naknadu za korišćenje njihovih dela. Organizacije prikupljaju i distribuiraju naknade na osnovu tarifa dogovorenih sa korisnicima, osiguravajući da se autorska prava poštuju i autori kompenzuju. Iako Organizacije nude određeni stepen zaštite, njihova efikasnost varira u zavisnosti od zemlje i sektora. Kolektivno pregovaranje, kada je dostupno, može doprineti jačanju pregovaračke pozicije autora i izvođača, međutim, za sada je ovaj model najviše razvijen u Francuskoj, zemlji sa najdužom tradicijom kolektivnog ostvarivanja prava.

Pravni okvir i potreba za reformom

Dosadašnji zakonodavni okvir u Evropi često je favorizovao produkcijske kuće i distributere, zanemarujući prava autora i izvođača. Međutim, u poslednje vreme Evropska unija uvodi značajne promene s ciljem jačanja zaštite stvaralaca i povećanja transparentnosti u industriji. Najvažnija od tih promena je donošenje Direktive EU 2019/790 o autorskom i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu od 17. aprila 2019. godine, kojom se državama članicama propisuje obaveza da obezbede da autori imaju pravo na odgovarajuću i srazmernu naknadu za korišćenje svojih dela, čak i ukoliko su producentima ustupili isključiva prava na delu. Takođe, direktivom je uvedena obaveza transparentnosti, prema kojoj države članice moraju osigurati da autori i izvođači putem svojih ugovora dobijaju redovne, najmanje jednom godišnje, ažurirane i sveobuhvatne informacije o iskorišćavanju svojih dela i izvođenja, uključujući podatke o vidovima eksploatacije, ostvarenim prihodima i dospelim naknadama. Na nivou pojedinačnih država, neophodno je dalje jačati pravnu zaštitu, uspostaviti jasnije i sveobuhvatnije standarde za sklapanje ugovora, kao i obezbediti efikasne mehanizme za njihovo sprovođenje u praksi. Ove promene ključne su za razvoj održivog, poštenog i balansiranog sistema koji će adekvatno štititi interese stvaralaca u sve izazovnijem digitalnom okruženju.

Zaključak: ka pravičnijem sistemu

Zaključak studije je da ugovorna praksa u evropskoj filmskoj industriji zahteva hitne i sveobuhvatne promene. Neravnoteža moći, nedostatak transparentnosti i nepravična raspodela prihoda nastavljaju da ugrožavaju ekonomsku održivost i kreativnu raznovrsnost sektora. Potrebno je uspostaviti višesmerne strategije, koje uključuju implementaciju pravila iz Direktive EU 2019/790, jačanje kolektivnog pregovaranja, uvođenje minimalnih standarda u ugovore, kao i regulisanje ugovornih klauzula koje štite prava autora i izvođača. Ove mere omogućile bi pravičniju podelu rizika, veću kontrolu nad pravima i pravičnu kompenzaciju za stvaraoce.

Posebno je važno povećati transparentnost u poslovanju, kako bi autorima i izvođačima bilo jasno koliko i kako se njihova dela koriste, te kakvi prihodi od toga nastaju. To bi podstaklo stvaralaštvo, smanjilo zloupotrebe i doprinelo održivosti industrije. Uključivanje i aktivno učešće organizacija za kolektivno ostvarivanje prava, kao i digitalnih platformi, ključno je za izgradnju pravnih okvira koji štite prava i interese stvaralaca.

Na nivou Srbije i regiona, nužno je slediti evropske smernice i unaprediti domaću regulativu, kako bismo stvorili jedno poštenije i sigurnije okruženje za filmske autore. Ova studija pruža vredne uvide u trenutnu situaciju na kontinentu i predstavlja dobar temelj za inicijative koje će učvrstiti prava i položaj autora u digitalnom dobu.

Foto: Privatna arhiva

Bilten
ORGANIZACIJE FILMSKIH AUTORA SRBIJE

UFUS | AFA
ORGANIZACIJA FILMSKIH AUTORA SRBIJE

Pratite nas na
društvenim mrežama:

www.ufusafazastita.org.rs